
TARİHÇİLİKTE MESLEK AHLÂKI veya AHLÂKSIZLIĞIN TARİHÇİLİĞİ MESELESİNDE TARTIŞMALAR

*

Ali Birinci*

“Tarihçilikte Meslek Ahlâkı veya Ahlâksızlığın Tarihçiliği Meselesi” başlığıyla yazdığımız yazı bizi çok şaşırtan ve biraz da tahminlerimizi haklı çıkardığı için tabii sevindiren yankılar uyandırdı. Bizi çok şaşırtan tepkilerin başında meslektaşlarımızın “Haklısınız ama yazmasaydınız daha iyi olurdu” veya “Şunu yazmışsınız ama bunu da yazmamışsınız” türünden sözlerle mahallenin namus bekçiliğini sadece bizim üzerimize yıkmalarıydı. “Haklısınız ama” diye söze başlayanlar da bizim ahlâkın veya ahlâksızlığın bir takım oyunu olduğu yolundaki kanaatimize, trajik de olsa, bizi kat’i bir şekilde inandırdı.

Her şeyden önce yazının en güzel neticesi, hiç şüphesiz kabiliyetli bir yazarın, Sadık Yalsızuçanlar’ın itirafı ve tövbesi oldu. Artık “hazırlayan” yafatası altında ve usûlsüz bir şekilde başkalarının eserlerini yayınlamayacağını açık yüreklilikle ve cesaretle ilân etti. Bu cesareti gerçekten de tebrike şâyân bir harekettir ve dikkatten kaçmamalıdır. Bizim dünyamızda insanlar yanılmazlar veya bunu açıkça itiraf cesaretini ve medeniliğini çok fazla gösteremezler. Malûm; şark insanı pek yanılmaz ve özür de dilemez.

---

* Prof. Dr., Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi.

Yazımıza açıkca ve doğrudan ikinci bir cevap da Prof. Dr. Hale Şıvgın’dan geldi. Yazıya koyduğu dipnottan “Gazi Üniversitesi Atatürk Araştırma ve Uygulama Merkez Müdürü” gibi büyük bir ilim merkezinin idarecisi olduğu anlaşılan Prof. Şıvgın’ın bu cevabı gerçekten de çok şaşırtıcıdır. Çünkü kitap basıldığı zaman hakkında Dr. Orhan Koloğlu tarafından yazılan çok sert üslûpla bir çok saçma yanlışına işaret eden yazısına o zaman yard. doç. unvanında bulunan Prof. Şıvgın cevap verememişti. Şimdi artık bu gibi tenkitlere cevap verme imkânına, daha doğrusu unvanına sahip olduğu anlaşılıyor.¹

Burada her şeyden önce hiçbir meslektaşın eserini beğenmek gibi bir vazifenin bahis mevzuu olmadığına işaret etmek gerekiyor. Biz de zaten meslektaşları değil, yazdıklarını tartmaya çalışıyoruz. Bu arada Orhan Koloğlu’nun yazısı da hâlâ cevap bekliyor.

Bir özürle cevabımıza başlayalım:Yüksek lisans ve doktora tezinin ismi aynı değilmiş, çünkü YÖK kayıtlarında aynı olması bizi yanıltmıştır. Bakmadığımız Meclis-i Mebusan zabıtları da tezden sonra basılmış. Buna rağmen neticede değişen bir şey yok, “*Trablusgarp Savaşı Öncesinde İtalyan Emellerinin Tanin Gazetesinden İncelenmesi Nisan-Ekim 1911*” (1980, 47+161 s. DTCF. YL-332) başlıklı yüksek lisans tezi birkaç rast gele kitapla desteklenerek, daha doğrusu çırpıştırılarak doktora tezi hâline getirilmiş ve ortaya “*Trablusgarp Savaşı ve 1911-1912 Türk İtalyan İlişkiler*” isimli kitap (Ankara, 1989, 190 s.) çıkmıştır.² Sayın Şıvgın’ın ifadesine göre de“üç değerli ilim adamı olan Prof. Dr. Refet Yinanç, Prof. Dr. Mustafa Kafalı, Prof. Dr. Reşat Genç huzurunda savunulmuş ve başarılı bulunmuştur. “Cümlenin bundan (s. 223-224) sonrası ise gerçekten dikkate değer:” Bu sebeple anılan tekzip metninde yapmış olduğum çalışmanın ilmî niteliğinin tartışılması mümkün değildir.”Doğrusu biz bu mantığa nüfuz edemedik ve ilk defa başarılı bulunan doktora tezlerinin tartışılmayacağını ve hele tenkit de edilemeyeceğini bu vesile ile öğrenmiş olduk Ayrıca tarih ilmindeki bu büyük ve itiraz edilemez kâidenin ve usûlün kaynağı çok merak değer bir keyfiyettir. Bu tarih usûlünde yeni bir keşiftir. Bu tartışılmaz tezin önsözünde (s. VII-VIII) bu jüriden hiçbirinin isminin görülmemesi de şaşırtıcı bir durum gibi görünüyor. “Bu üç değerli bilim adamı”nın ismini önsözde zikretme nezaketini gösteremeyen tarihçi hanım, ihtiyacı olduğu zaman onların isimlerini bir kalkan

¹ Orhan Koloğlu’nun yazısı için:” Bir Montaj-bilim Örneği:Trablusgarp Savaşı ve 1911-1912 Türk-İtalyan İlişkileri”, *Tarih ve Toplum*, Sayı. 74, Şubat 1990, s. 59-62

² Kitap niyetine basılan bu çırpıştırmanın bilirkişisinin kim olduğu merak değer bir keyfiyettir. Herhâlde bir fizik veya akışkanlar mekaniği profesörü olmalıdır. Bu bilirkişiyi bayan profesör cevabi yazısında yazmalıdır.

gibi kullanmakta, yâni daha açık bir ifade ile istismar etmekte de bir beis görmüyor. Bu da tarihçilik ve meslek ahlâkı bakımından tetkike değer bir hâdisedir. Böyle bir metnin tez olarak kabûlünün hikâyesi de çok dikkate değer olsa gerektir. Prof. Dr. Refet Yinanç herhâlde bu meselede çok ibret-engiz bir hikâyeye sahiptir, yazılsa da zamana yâdigâr bırakılsa çok işe yarar ve öğretici olur kanaatindeyiz.

Biz yazımızda jüri hakkında bir şey söylememiş ve bir hüküm vermemiştik. Fuat Köprülü başkanlığında Osman Turan ve Halil İnalıcık'tan kurulu bir jüri tarafından da, farz-ı muhâl, kabûl edilmiş olması bir şey ifade etmeyecekti. Ayrıca jüri mensuplarının isimleri eserin üzerinde de görülüyor. Eserin sorumluluğu, günahı ve tabîi varsa şerefi de yazana aittir. Usûl olduğu hâlde jürinin ismini esere yazmamak da pek az görülen garabettendir.

Yanlılık, yüksek lisans tezinden başlıyor ve eski harfli gazete yazılarını yeni harflere nakil, ilmî çalışmanın ve doktora tezinin ilk adımı sayılıyor. Halbuki yüksek lisans tezi bir bakıma ilmî araştırmaya intibakın ilk adımıdır. Bu tezde çok yeni bilgiler ortaya konulmamış olabilir. Ancak bu çalışma ile kaynak taraması ve araması, plan yapılması ve dipnot düşülmesi gibi şeyler öğrenilmiş olunur.

Kitap hakkında yazdığımız hususları, büyük ölçüde bir kere daha ifadeye çalışalım:

Kitap çok ucuz bir işçilikle ve çok az bir zahmetle yazılmıştır. Kuzey Afrika ve bu bölgeye yönelen Batı sömürgeciliği hakkında asgarî bir bilgi bile verilmemiş ve zaten az olan bölge hakkındaki kitap ve makale şeklindeki neşriyat değerlendirilmemiştir.

Meselâ Türk-İtalyan münasebetleri hakkında yapılmış neşriyatın bir tespiti ve değerlendirilmesi kitabın girişinde bulunmamaktadır. Nejdet Sançar'ın bir makalesi ("Tarihte Türk-İtalyan savaşları", *Bozkurt*, Kasım 1940, s. 178-180) ve makalesiyle aynı ismi taşıyan kitabı (İstanbul, 1942, 112 s. Aylık Kurt Yayınları), her nedense, sayın profesörün dikkatini çekememiştir. Üstelik N. Sançar'ın kitabında bir indeks de bulunmaktadır. Asıl felâket ise son senelerde İtalya'nın Trablusgarp ile olan iktisâdi ilişkilerine dair Özcan Mert³ tarafından yazılan güzel ve çığır açıcı araştırmanın da yer almamasıdır. Esasen makale bibliyografyasında makale bulunmayan bir kitap karşısında ne söylenebilir. Çok güdük kalmış bibliyografyada (s. 187-190)

---

³ "Osmanlı Belgelerine Göre Banco di Roma'nın Trablusgarb'daki Faaliyetleri ", *Bellekten*, Sayı. 200(1987) s. 829-847

makaleler faslı bulunmamaktadır.⁴ Türk tarihçiliği ilk defa makalesiz bir tezle tanışma şerefine nail olmaktadır.

Yazarın bibliyografyasına bakanlar Trablusgarp Tarihi’nin kendisiyle başlayıp, kendisiyle bittiğini düşünebilirler. Halbuki gerçek hiç de öyle olmayıp bu bölge hakkında, bilhassa bu harp vesilesiyle yapılmış, ciddî bir neşriyat olmuştur.

Geçmişte bizatihi Türk-İtalyan Harbine şahit olmuş kişiler veya bölgeyi tanyanlar tarafından yazılan eserleri görmemenin rahatlığına ve mazeretine imrenmemek mümkün değil. Sayın Prof. bu hususta bir mazeret lütfetmemiş her nedense. Bunlardan bazılarının künyelerini, başka meslektaşlara bilgi kâbilinden lâzım olabilir ümidiyle, vermek gerekir:

1- Ebu Halil Muhammet ibn Halil Galbun, *Tarih-i İbn-i Galbun der Beyan-ı Trablusgarp*, (Tercüme. Mehmet Nehicettin), İstanbul, 1284, 3+154, Ceride-i Havadis Matbaası.

2-Ebu’l-Muzaffer Recep, *Trablusgarp Ahvâli*, İstanbul, 1327, 128 s. Ahmet İhsan ve Şürekâsı.

3-M. Ertuğrul, *Muharebe Mektupları-Osmanlı İtalyan Muharebesine Dair Mektupları Havidir*, İstanbul, 1328, 176 s., Tercüman-ı Hakikat matbaası.

Bilhassa bu son kitap harp sahasından günü gününe çok kıymetli bilgiler vermektedir.

4-M. Sezai, *Cihad-ı Mukaddes yahut Trablusgarp’ta Osmanlı-İtalya Cengi*, İzmir, (1327), 31 s. Keşişyan Matbaası.

5-Mehmet Raif, *Osmanlı-İtalya Trablusgarp Muharebesi yahut Osmanlı Muzafferiyeti*, İzmir, 1327, 27 s.

6-Mehmet Nuri-Mahmut Naci (Balkış), *Trablusgarp*, İstanbul, 1330, 196 s. Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Milliye Cemiyeti.

İki kardeşten Mahmut Naci, Feriha Baymur’un babasıdır ve II. Meşrutiyet’te Trablusgarp mebusudur. Bu itibarla da kitabı mühimdir.⁵

---

⁴ Sayın profesörün cevabını okuyunca merak edip 19. Yüzyılda Gaziantep (Ankara, 1997, 210 s.) isimli yapıtına (?) da baktık. Başka bir tarih felâketinin de bu kitap olduğunu gördük. Bu da tam bir ucuzluk ve çırpıştırma numunesi. İkinci bölümün 26 maddelik “kitaplar ve makaleler” başlıklı bibliyografyası bir mezuniyet tezinde bile kabûl edilemez felâkettir. Antep tarihine ömrünü vermiş olan Cemil Cahit Güzelbey merhumun kitaplar

(Meselâ *Gaziantep’ten Kesitler*, Gaziantep, 1992, 189 s.) ve Gaziantep Kültür Derneği’nin *Kültür Dergisi* de kitaba girmeyi başaramamış. C. C. Güzelbey’in Antep tarihine hizmeti şâyân-ı dikkattir.

⁵ Kitap ve yazarları hakkında geniş bilgi için: Ahmet Kavas, “İki Kardeşe Bir Kitap:Mehmet Nuri ve Mahmut Beylerin Hayatları”, *Müteferrika*, Sayı. 16(Güz 1992) s. 111-127

7-Hasan Sâfi, *Trablusgarp Tarihi*, İstanbul, 1328, 1+84, Resimli Kitap Matbaası

8-Ali Rıza Muin, *Trablusgarp Turuk-ı Muvasalatı*, İstanbul, 1334, 9+212+1 s.

9-Ömer Suphi, *Trablusgarp ve Bingazi ile Sahra-yı Kebir ve Sudan-ı Merkezî*, İstanbul, 1307, 88+3 s. Ceride-i Askeriye Matbaası.

10-Avanzâde Süleyman, *Trablusgarp ve Devlet-i Âliye- İtalya Vekayi-i Harbiyesi*, İstanbul, 1911, 176 s. Matbaa ve Kütüphane-i Cihan

11-*Trablusgarp, Bingazi ve Cezair-i İsnâ Aşer Meseleleri*, İstanbul, 1334, 14+1 s. Matbaa-i Âmire

12-Mehmet Faik, *Trablusgarp, İtalyan Vahşeti, Sulh ve İntibah*, Diyarbakır, 1327, 16 s.

13- (Abdülkâdir) Câmi (Baykurt), *Trablusgarp'tan Sahra-yı Kebire Doğru*, İstanbul, 1326, 220+1 s. Nişan Babikyan Matbaası.

Bunların dışında Aziz Samih'in (İlter) iki ciltlik eseri de *Şimâlî Afrikada Türkler* (İstanbul, 1937, C. I, 221 ; C. II, 256 s.) bibliyografyaya girememiştir.

Bu meselede bir soru ise eserin bibliyografyasına Ali Haydar Alpaut'un eski harfli kitabının nasıl ve kimin sayesinde girebildiğidir? Bu, ciddiye alınan eski yazılı tek bahtiyar kitap olmuştur. Bibliyografya'nın başka eksiklerini de tamamlamak için müstakil bir çalışmaya ihtiyaç olduğu açıktır.

Burada basit bir gerçeği yine dile getirmek gerekiyor: Kendinden önce yazılanları ve yapılanları ciddiye almayan hiçbir araştırmayı, hiçbir güç ciddiye aldırılmaz ve ona bir değer katamaz, günde yirmi atıf yapılırsa bile. Yazıyı okuyanların dikkatinden kaçabilir, sayın Prof. bu kaynak kitaplardan hiçbirini kullanmamıştır. Bu kitapları tespit etmek büyük bir marifet ve mahareti de gerektirmiyor, Millî Kütüphane kataloglarından ve Seyfettin Özege katalogu taranarak bulunabilir. Tabî burada eksik olan şeyin, artık açıkça söylemek gerekir, ciddiyet eksikliği olduğu açıktır. Kitabın bu kadar kötü yazılması mesleğe, neşredilmesi ise meslektaşlara ve okuyuculara hakaret olarak kabûl edilebilir mi acaba? Çünkü mesleğine saygılı bir tarihçi bu derkede kötü bir kitap yazmamalı, şayet yazarsa, meslektaşlarına hürmet gereği olarak neşretmemelidir. Nitekim Türk üniversitelerinde bu feraseti ve nezaketi gösteren meslektaşların sayısı hiç de az değildir ve bu ince davranışları şâyân-ı şükrandır ve enzâr-ı dikkatten kaçmamalıdır.⁶

⁶ Bu gibilere de saygı duymak gerekir. Dumlupınar Üniversitesi'nin Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Ahmet Karaaslan'ın, bu unvanı alırken, yeryüzünde imzasını taşıyan bir satır bile yazısı yoktu ve Ku (Kulis) metodu ile bu işi başarmıştı. Bu başarı ve usûl hakkında henüz bir doktora tezi yapılmamıştır. Kırgızistan'da Manas Üniversitesi'nde iki sene mesai arkadaşım ve bölüm başkanım olan ve Prof. unvanını da burada devşiren Remzi Ataoğlu da basılmamış

Bu meselede bir soru da şudur: Kullandıklarında tavrı nasıldı? Bibliyografyada görülen meselâ hatırat türünden kaynakların da güvenilir baskılarını aramamış, bu zahmetten kaçınmıştır. Mabeynci Lütfi Bey, Cemalettin Efendi ve Hüseyin Cahit Yalçın’ın sadeleştirilmiş metinleri kullanılmış; Cemal Kutay tarafından Ali Fethi Okyar adına yazılan kitap da (*Üç Devirde Bir Adam*) kaynaklar arasına sokulmuştur. Sayın Prof. Şıvgın’ın, İbnülemin’in bahsettiği (Şıvgın, s.13) bâzı hatıralara da (Ahmet Reşit Rey’inki gibi) hiç merak etmeden ve aramadan, üstelik de yanlış bir isimle (*Canlı Tarihler*; kitabın değil, dizinin ismidir.) atıfta bulunmasını anlamak mümkün olmamıştır. Tez niyetine yazılan ve kitap niyetine de basılan bu karalama sayesinde hiçbir merak olmaksızın tarihçi olunabildiği de böylece ispat edilmiş ve ortaya çıkmıştır.

Sayın Şıvgın “*Tanın* gazetesine tercüme edilen yabancı gazeteler”i (s. 187) belirtmiş olmayı “dürüst ve açık yüreklilik” olarak görüyor ama bunun bibliyografyayı, hormonlu bir meyve gibi şişirmek olduğunu kabûl etmiyor. Bizatihi görülemeyen bir kitap veya makale listeye dahil edilemez. Burada asıl felâket sadece *Tanın*’in aktarılması, hiç değilse muhalif (karşı taraf) gazetelerden de birinin taranmamış bulunmasıdır. Bu arada birkaç mecmua koleksiyonunun da (*Şehbâl, Resimli Kitap* gibi) taranması meslek ahlâkına mı, tarih usûlüne mi aykırıydı acaba? Kısaca bu doktora tezi de netice itibarıyla *Tanın’e Göre Trablusgarp Savaşı* olmuş. Üstelik bu da çok kötü bir işçilikle yapılmıştır. Türk askeri Trablusgarp’ta zafer destanları yazmış, bu toprakları terk etmiş ama mağlup olmuştur. Ama Türk tarihçiliği bu tezle Trablusgarp’ta hezimete uğramıştır. İtiraz edeceklere sayfalar (ve mahkemeler) açıktır.

Tezine yirminin üzerinde atıf bulunulmasını (s. 226) ileri süren Profesörün bu müdafaa mantığı da çok şaşırtıcı. Her gün yirmi atıf yapılırsa ne fark eder acaba ?

Bu kadar az emekle bir tez yazmak ve piyasaya sürmek ne kadar hak ise, meslekten tarihçi olmasalar bile sadece okuyucu sıfatıyla bâzı kişiler için bu eserleri, haklı veya haksız, beğenmemek de aynı derecede bir hak değil midir? Bu arada bir soru daha gündeme geliyor: Jüri mensuplarının acaba mesleği ve tarih ilminin haysiyetini korumak gibi bir vazifesi de yok mu? Bu arada tarih bölümü, dört senelik bir lisans tedrisatından sonra kaynak bulma işini talebelerine öğretemez mi? Buna ilâveten yüksek lisans tezi de bu işi öğretemez mi? DTCF Tarih Bölümü de bu gerçekler karşısında programlarını gözden geçirmek mecburiyetiyle yüz yüze değil mi? □

---

bir doktora tezi ile, ağabeyleri sayesinde, DTCF’den doçent unvanıyla emekliye ayrılmıştı. Meslektaşlarının ruh sağlığını bozma hususundaki mahareti hakkında, henüz neşretme fırsatı bulamadığımız *Kırgızistan Günleri* (2002-2004) kitabımızda bol örnek bulunmaktadır.